

מכשירי אוכל נפש ביום טוב

קטעים מגמרא ושוע"ר – הקשורים לנושא השיעור

ביצה כח, ב

אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד, ר' יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש, מ"ט דתי"ק אמר קרא הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשיריו, ור' יהודה אמר קרא לכם לכם לכל צרכיכם ... כאן במכשירין שאפשר לעשותן מערב יו"ט כאן במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יו"ט.

שוע"ר סי' תצה

ב ההבערה אף על פי שאינה נעשית בגוף האוכל אף אם היא לצורך אכילה שהרי הוא מבעיר אש בעצים ומבשל עליהם, מכל מקום כיון שהיא מתקנת את האוכל, שהרי ענין ההבערה הוא הוצאת האש או שמרבה האש וגוף האש זו שהוציא או שהרבה היא המתקנת ומבשלת את האוכל, הרי גם היא בכלל מלאכת אוכל נפש.

ד אם אין גופו נהנה ביו"ט מגוף המלאכה עצמה אלא מדבר שנתקן ונתכשר להנאת האדם ע"י עשיית המלאכה, כגון שמתקן שפוד לצלות בו שאין גופו נהנה מגוף השפוד אלא מהצלי שנצלה בו, או שמבקע קורה לעצים דקים מאד להצית בהם האור תחת קדירתו שאין גופו נהנה מגוף העצים שנעשה בהם מלאכה אלא מהתבשיל שנתבשל על ידי מלאכה זו, כל אלו וכיוצא בהן אף על פי שעושה אותן לצורך אכילת יום טוב מכל מקום כיון שאין המלאכה נעשית בגוף האוכל נפש אלא בדבר המכשירו לאכילה הרי הן נקראין מכשירי אוכל נפש שאסור לעשותן ביום טוב מן התורה, אפילו אם הוא בענין שאם לא כן יפסיד אכילתו לגמרי ויתענה ביום טוב, שנאמר הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשיריו.

במה דברים אמורים במכשירים שאפשר לעשותן מערב יום טוב, כגון לעשות שפוד חדש שהרי אפשר לו לעשות מערב יום טוב ... וכן כל כיוצא בזה, אבל מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יו"ט, כגון לתקן השפוד שנשבר ביו"ט ... מותר לתקנו ביו"ט, שנאמר יעשה לכם ודרשו חכמים לכם לכל צרכיכם לרבות מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יו"ט.

ה וכל זה במכשירין אבל מלאכות אוכל נפש עצמן אע"פ שהיה אפשר לו לעשותן מערב יו"ט מותר לעשותן ביו"ט מן התורה. אבל מדברי סופרים כל מלאכה שהיה אפשר לו לעשותה מערב יו"ט ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון טעם אם היתה נעשית מבעוד יום ... אסור לעשותה ביום טוב אלא אם כן משנה קצת בעשייתה מדרך החול.

אבל מותר ללוש ולאפות ולשחוט ולבשל כדרכו בחול לפי שאם עשה אחד מאלו מערב יו"ט יש בכך הפסד או חסרון טעם, שאין לחם שנילוש ונאפה היום כלחם שנילוש ונאפה מאתמול ולא תבשיל שנתבשל היום כתבשיל שנתבשל מאתמול ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאתמול, וכן מותר להבעיר אש אם רוצה להשתמש באש דבר שלא היה אפשר לו לעשותו מערב יו"ט בלא הפסד וחסרון או כדי להאיר או בשאר עניינים.

ו אבל אסור לבשל ביו"ט דברים שאין בהם הפסד ולא חסרון טעם אם היה מבשילן מערב יו"ט, כגון פירות היבשים שהם טובים יותר כשנתבשלו מאתמול, וכן אסור ללוש ביו"ט דבר שאין בו שום קלקול טעם אם היה נילוש מערב יו"ט, כגון מה שקורין בלשון אשכנז ווריי"מזליין ובארצינו לאקשיין שהישנים יותר טובים וכן כל כיוצא בזה.

שוע"ר סי' תקא

ב אסור לבקעות ממנה [מהקורה] חתיכות קטנות מאד כדרך שמבקעים עצים דקים מאד כדי להצית בהן האור מפני שהעושה כן בשבת חייב מפני שהוא תולדת הטוחן ... לפי שזהו כמכשירין שאפשר לעשות מערב יום טוב.

שוע"ר סי' תקב

א אין מוציאין האש לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר כגון צפיעי הבקר ולא מן המים שמקרבין נעורת של פשתן אצל זכוכית לבנה מלאה מים שמניחין אותה כנגד עין השמש שיחזור נגהה להנעורת ותדלק כל זה וכיוצא בו אסור לעשות ביו"ט, מפני שהוא מוליד דבר חדש ודומה קצת למלאכה, וכיון שהיה אפשר לעשות מערב יו"ט אסור לעשות ביו"ט.

שוע"ר סי' תקט

א שפוד שנעקם ונכפף אם ... אי אפשר לצלות בו בלא תקון וגם אי אפשר למצוא שפוד אחר אפילו אצל אדם אחר שאפשר לו לשאול ממנו וגם לא היה אפשר לו לתקנו מערב יו"ט, כגון שנכפף ביו"ט ... מותר לתקנו ביו"ט אבל אין מורין כן לאחר, ואדם הבא לשאול הלכה זו למעשה דהיינו ששואל היאך לעשות מעשה אין אומרים לו היתר זה, כדי שלא יטעו להתיר אף אם היה אפשר לתקנו מערב יו"ט ושכח ולא תיקנו, דאז אסור מן התורה לתקנו ביו"ט כדין כל מכשירי אוכל נפש שהיה אפשר לעשותן מערב יו"ט.

ד אחת סכין שנפגמה ואחת סכין שעמדה אפילו אינו יכול לחתוך בה כלל אין משחיזין אותה במשחזת המיוחדת לכך מפני שהוא מתקן כלי ביום טוב ואפילו לא היה אפשר להשחיזה מערב יום טוב כגון שנפגמה ועמדה ביום טוב (ואף על פי שכל מכשירים שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב מותר לעשותם ביום טוב מכל מקום בסכין החמירו חכמים לפי שהוא דבר המצוי אצל רוב בני אדם ורוב הפעמים אפשר לו לשאול סכין מחבירו לצורך יו"ט לפיכך אפילו אם הוא בענין שאי אפשר לו למצוא סכין אחרת לא רצו חכמים לחלק בכך ואסרו השחזת הסכין כדרכה במשחזת בכל ענין).

שוע"ר סי' תקיד

א אסור לכבות דליקה ביו"ט אפילו רואה ביתו שנשרף אלא אם כן יש שם חשש סכנת נפשות שאז מותר לכבות אפילו בשבת כמ"ש בס"י שלי"ד ע"ש :

ב במה דברים אמורים כשמכבה משום הפסד ממונו בלבד אבל אם יש צורך אכילה בכבייה זו כגון שעדיין לא גמר סעודת יום טוב ואם ישרף ביתו לא יהיה לו מקום לאכול שם ויפסיד סעודתו מותר לכבות שהרי כיבוי זה הוא כמכשירי אוכל נפש שמותר לעשותן ביו"ט.

ג בקעת הדולקת ומעשנת את הבית אסור לכבותה אע"פ שאין לו בית אחר לישיב שם ויצטרך לישיב בעישון עינים.

ד וכן אסור לכבות הבקעת בשביל שלא תתעשן הקדרה ויפסד התבשיל שהרי אפשר להציל הקדרה מעישון בלי כיבוי ע"י שישליך הבקעת לחוץ ואם הוא צריך לבקעת זו שמקצתה דולק יפה ומבשל בו קדרתו ואין לו אש אחרת לבשל בה רק של זו הבקעת ואי אפשר לו להציל הקדרה מעישון רק ע"י שיכבה מקצת הבקעת שהוא מתעשן מותר לכבות שהרי כיבוי זה לצורך אוכל נפש הוא ממש.

ה אסור לכבות את הנר אפילו צריך לכבותו בשביל הנאת הגוף כגון שרוצה לשמש מטתו ואין לו חדר אחר להוציא את הנר לשם.

קו"א סי' תצה

(ד) לא אמרינן מתוך, אלא ממלאכת אוכל נפש למלאכת הנאת הגוף ממש, דהיינו שהגוף נהנה מהמלאכה עצמה ... אבל לא אמרינן מתוך שהותרה מלאכת אוכל נפש הנעשית בגוף האוכל שגופו נהנה מן המלאכה עצמה הותרה במכשירי הנאת הגוף שאין הגוף נהנה מהמלאכה עצמה, כגון כיבוי הנר והבקעת והבית השורף דדמייין להדדי וכולהו אסירי.